

УДК 122/129

Філософія освітнього менеджменту

А.В. КОНДРАТЬЄВА

Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м.Дніпропетровськ, Україна, E-mail: K.alena_11.12@ukr.net

Авторське резюме

Статтю присвячено розгляду проблемних питань освітнього менеджменту в призмі сьогодення з філософсько-освітньої точки зору. Відокремлено філософсько-методологічні принципи освітнього менеджменту, найважливіші напрямки розвитку менеджменту у сучасній теорії та практиці освіти. В статті використовується метод-аналіз літератури, для розкриття поняття «менеджменту» у науковій спільноті і його модернізація в процесі вживання в освітньому менеджменті. Сучасна філософія освітнього менеджменту представляє собою дві парадигми: гуманістичний і особисто-орієнтований, що пов'язані з процесом демократизації та децентралізації. З іншого боку, філософії постіндустріального суспільства і глобалізації, що відображається у ринкових механізмах. Тому головне завдання менеджменту знайти компроміс між двома освітніми парадигмами.

З точки зору сучасного розвитку концепції управління освітою є надзвичайно важливим. Воно включає в себе виявлення ключових організаційних і управлінських проблем, що стоять перед сучасною освітою. Слід зазначити, що концепція управління освітою повинна бути заснована на фундаменті концепції національної освіти, яка включає в себе чітку стратегію і тактику реформ, чітке розуміння того, як потреби сьогодення і реалії українського суспільства та перспективи його розвитку в світі, який швидко змінюється, і глобальному характері адекватного розуміння нових вимог суспільства.

У даній роботі управління описується як набір принципів, методів, організаційних форм і методів обробки навчально-виховного управління та навчально-пізнавального процесу, спрямованого на підвищення ефективності цих установ.

Ключові слова: освіта, менеджмент, освітній менеджмент, педагогічний менеджмент.

Philosophy of educational management

A.V. KONDRATYIEVA

Dnepropetrovsk regional Institute of postgraduate pedagogical education, Dnepropetrovsk, Ukraine, E-mail: K.alena_11.12@ukr.net

Abstract

Article deals with the problematic issues of educational management with philosophical-educational point of view in terms of modernity. Apart philosophical and methodological principles of educational management, the most important trends in the development of modern management theory and practice of education. The paper used the method-analysis of the literature, to disclose the concept of "management" in the scientific community and its modernization process in use in educational management. Modern philosophy of educational management is a two paradigms: the humanistic and personally - oriented, that associated with the process of democratization and decentralization the other hand, the philosophy of the post-industrial society and globalization, is displayed in the market mechanisms. Therefore the main task of management to find a compromise between the two educational paradigms.

In terms of the present development of the concept of educational management is extremely important. It involves identifying key organizational and management problems facing modern education because of its reform process. It should be noted that the concept of educational management should be based on the foundation of the concept of national education, which comprised a clear strategy and tactics of reform, a clear understanding of how today's needs and realities of Ukrainian society and the prospects for its development in a world that is rapidly changing and globalized adequate understanding of the new requirements of society.

Key words: education, management, educational management, pedagogical management.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення розробка концепції освітнього менеджменту є надзвичайно актуальною. Вона передбачає визначення головних організаційно-управлінських проблем, що постали перед сучасною освітою у зв'язку з її реформуванням. Потрібно вказати, що концепція освітнього менеджменту має базуватися на фундаменті національної концепції освіти, яка б включала до себе чітку стратегію і тактику її реформування, чітке розуміння як сьогочасних потреб і реалій українського суспільства, так і перспектив його розвитку у

світі, що стрімко змінюється і глобалізується, адекватне розуміння нових вимог суспільства знань. Нова концепція освітнього менеджменту має також інтегрувати відповідний міжнародний досвід у даній царині. До найважливіших напрямків розвитку освітнього менеджменту можна віднести: фінансову і управлінську децентралізацію освітньої системи, яка передбачає органічне поєднання централізованого та самоврядного управління галуззю з широким залученням недержавних організацій; виникнення і розвиток недержавних освітніх інсти-

туцій (міжнародних, приватних, громадських, церковних тощо); якісне оновлення змісту освітніх програм; зростання еластичності та гнучкості системи освіти; розширення системи освіти для дорослих; зростання більшої доступності, розширення можливості вибору майбутньої професії в системі середньої і вищої школи.

Аналіз досліджень і публікацій. Розв'язанню проблем управління освітою, освітнього менеджменту присвячені праці П.Власова, М.Гончарова, М.Гриньової, О.Гурової, Л.Даниленко, Л.Карамушки, В.Крижко, І.Лікарчука, В.Маслова, А.Моїсєєва, М.Поташніка, В.Симонова, Н.Ушакової, В.Шаркунової, О.Штепи та інших.

У низці досліджень здійснено обґрунтування гуманоцентричної та соціоцентричної переорієнтації освіти в межах ринкового суспільства на задоволення потреб особистості та суспільства, виходячи з тенденцій розвитку постсучасних соціальних та освітніх практик (В.Андрущенко, Б.Гершунський, О.Долженко, С.Клепко, В.Кремень, М.Култаєва, В.Лутай, М.Михальченко, Ф.Михайлов, Н.Піщулін, В.Розін, М.Романенко, Х.Тхагансоев, А.Урсул, Г.Щедровицький та інші).

Мета дослідження: відокремити проблемне поле філософського дослідження освітнього менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури показує, що еволюція терміну «менеджмент» (від англійського management — управління) привела до відмінностей у тлумаченні цього поняття. Фундаментальний Оксфордський словник англійської мови наводить чотири значення слова «менеджмент»: 1) спосіб (манера) спілкування з людьми; 2) мистецтво управління; 3) специфічні здібності і адміністративні навички; 4) орган управління, адміністративна одиниця. В інших джерелах «менеджмент» визначають як наукову дисципліну, що висвітлює проблеми управління, вивчає техніко-організаційні і соціальні аспекти управління суспільним виробництвом [1].

Отже, менеджмент — це управління якимось соціальним об'єктом; володіння майстерністю управління; професіоналізм організатора виробництва, що забезпечує високий рівень ефективності праці без жорсткого адміністрування. В англійських країнах цим словом виражають функцію, навчальну дисципліну, професію, галузь наукового дослідження.

Термін «менеджмент» використовується також у державних та громадських організаціях, де намагаються досягти мети при мінімальних витратах з максимумом ефективності. А тому науковий статус даного поняття має різні професійні модифікації. Для економістів — це фактор виробництва нарівні з працею і капіталом, для адміністраторів — система влади і організації, що регулює відносини між керівником і підлеглим, для соціолога — елемент структу-

ри суспільства і системи соціальних статусів.

Таким чином, менеджмент — це наука, яка набула свого розвитку разом з економічними та соціальними змінами в багатьох країнах, де й досі проходить зміна існуючих стереотипів управлінського мислення. Ефективність існуючих систем управління, що виправдовували себе в минулому, все частіше виявляється малопродуктивною в сучасних умовах соціального розвитку. Менеджери, які переглянули свої підходи до розуміння суті цього явища, в кінцевому підсумку добиваються хороших результатів (про це свідчать наукові роботи українських і зарубіжних дослідників) [1].

З філософсько-освітньої точки зору, менеджмент — це система планування, організації, мотивації й контролю, яка необхідна для досягнення цілей наукової спільноти, організації чи об'єднання людей. Як наука менеджмент спрямовує свою увагу на виявлення умов, при яких загальна робота людей стає ефективнішою й кориснішою [6]. Аналізуючи історичний розвиток менеджменту як науки управління, можна виділити чотири основні школи управлінської думки, які набули розвитку в США у першій половині XX століття. За історико-хронологічними ознаками їх можна назвати в такому порядку: школа наукового управління, адміністративна школа, школа психології і людських взаємин і школа науки управління, або кількісна школа. Практичне використання теоретичних розробок кожної із чотирьох шкіл виявило доцільність і правдивість запропонованих ними відповідей на питання управління для конкретних ситуацій [1]. Особливим складовим елементом менеджменту є освітній менеджмент.

Менеджмент освіти — наука про особливості прояву виробничих відносин та специфіку дії економічних законів у сфері освітньої діяльності. Сучасна теоретична і практична наука, яка вивчає особливості управління закладами освіти в умовах ринкової економіки. Як самостійна наука відокремилась від інших наук у першій половині XX ст., а остаточно сформувалась у другій половині XX ст. Функції менеджменту освіти: забезпечення економічної оцінки та наукового планування освіти; визначення економічної ефективності підготовки кваліфікованих кадрів; економічне та моральне стимулювання працівників освіти; планування (стратегічне та поточне); організація роботи закладу освіти; керівництво закладами освіти; контроль за роботою закладів освіти [1].

Менеджмент педагогічний — комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління навчально-виховним і учбово-пізнавальним процесом, спрямованих на підвищення його ефективності. Педагогічний менеджмент має цілеспрямований характер. Алгоритм формулювання цілей був запропонований Дж. Л. Моррисом, який показав, що правильне формулювання цілей

управління повинно починатися з дієслова невизначеної форми чи наказового нахилення, що характеризує виконувану дію, і відображати наступні основні положення: - конкретизувати необхідний кінцевий результат; - конкретизувати заданий термін досягнення мети; - конкретизувати максимальну величину припустимих витрат сил, засобів, часу й енергії; - давати, де це можливо, кількісну характеристику необхідного результату робіт, необхідну для підтвердження факту досягнення мети; - обмовляти тільки те, «що» і «коли» повинно бути зроблено, не вдаючись у деталі, «як» і «чому» це повинно бути зроблено; - відповідати безпосередньо цільовому призначенню і функціональним обов'язкам даного виконавця; - бути зрозумілою всім, хто буде працювати для її досягнення; - бути реальною і досяжною, але нелегкою; - забезпечувати велику віддачу від витрат часу і ресурсів у порівнянні з іншими можливими цілями; - бути реалізованою в межах наявного чи очікуваного бюджету часу; - чи виключати, робити мінімальною можливість подвійної відповідальності за результат спільних робіт; - повинна відповідати основним принципам і методам наукової організації праці; - збігатися з інтересами виконавців і не викликати конфліктів в організації; - фіксуватися в письмовому виді; - бути погодженою менеджером в особистій бесіді з підлеглими. Досягнення даних цілей менеджменту жадає від керівника середнього навчального закладу чіткого уявлення про ті завдання, які воно вирішує [4].

Основні цілі педагогічного менеджменту визначаються як: - ефективне і планомірне використання сил, засобів і часу всіх працівників навчального закладу й учнів; - визначення відповідності діяльності менеджерів освітнього процесу середніх навчальних закладів конкретним цілям і реальним планам соціально-економічного і духовного розвитку суспільства; - повнота, порівняльність, несуперечність, взаємозв'язок, конкретність і реальність певних цілей і їхня співвідповідність головній меті – вихованню, навчанню і розвитку людини як вільної, відповідальної і творчої особистості, формуванню в ній готовності до праці, активної життєвої позиції, наукового світогляду. Основні завдання педагогічного менеджменту як дієвої системи визначаються наступним: - по-перше, відбивають періодичність і послідовність як окремих дій виконавця, так і всієї діяльності в цілому; - по-друге, передбачають методику і правила виконання окремих видів роботи на конкретний відрізок часу; - по-третє, визначають вимоги до якості результату діяльності й ефективності способів досягнення намічених цілей з урахуванням оптимальності витрачених зусиль, засобів і часу; - по-четверте, встановлюють вимоги до складу і кваліфікації виконавців, визначених для конкретної діяльності (відповідно до їх функціональних обов'язків); - по-п'яте,

визначають кількість необхідної інформації і її основні джерела з позицій умови оптимальності (необхідності і достатності); - по-шосте, визначають і передбачають основні правила контролю й обліку ходу і результатів діяльності виконавців. Основні властивості педагогічного менеджменту як педагогічної системи Цілі і завдання виражають сутність першого системоутворюючого фактора, педагогічного менеджменту як діяльній педагогічної системи. Його можна назвати цільовим чи проектувальним. Другим системоутворюючим фактором є комунікативний, що включає в себе стиль взаємин педагога й учнів (перший рівень управління), директора середнього навчального закладу і викладачів (другий рівень управління) і так далі. Цей фактор, як правило, розглядається при характеристиці особистості викладача як суб'єкта менеджменту учбово-пізнавального процесу. Третім системоутворюючим фактором визначається як змістовно-організаційний (змістова сторона педагогічного менеджменту), реалізується на основі визначених принципів і методів. Четвертий системоутворюючий фактор – аналітико-результативний. Усі структурні і функціональні компоненти, а також системоутворюючі фактори діяльній системи, взаємозалежні з конкретними функціями (компонентами) педагогічного менеджменту. Функціонування, розвиток і саморозвиток освітнього процесу як педагогічної системи – головна умова його існування [4].

За визначенням В.Крижка та Е.Павлутенкова, освітній або педагогічний менеджмент - це комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів керування процесом освіти, спрямований на підвищення його ефективності [3]. Слід сказати, що освітній, або педагогічний менеджмент, також визначається в категоріях управлінської діяльності, спрямованої на підвищення ефективності функціонування освітніх організацій. «Освітній менеджмент - це комплекс принципів методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління педагогічними системами, спрямований на підвищення ефективності їх функціонування та розвитку» [7, с. 3]. Знову ж таки специфічною відмінністю тут є лише суб'єктно-об'єктні характеристики сфери, до якої застосовуються загальні характеристики менеджменту як управлінської діяльності. На нашу думку більш точним є таке визначення: «Освітній менеджмент – це галузь наукового знання, яка вивчає сутність та зміст процесів управління освітніми організаціями» [1].

М.Гринькова і О.Штепа виділяють наступні філософсько-методологічні принципи освітнього менеджменту: принцип актуальності змісту менеджменту, принцип ефективності менеджменту ВНЗ, принцип систематичності та послідовності технологій освітнього менеджменту, принцип цілісності управління технологіями менеджменту освіти, принцип раціональності

управління технологіями в сфері освіти, принцип партнерського характеру взаємин між суб'єктами управління [2].

Розглядаючи менеджмент освіти, необхідно відокремити суть поняття освіти в контексті її основних складових. Так, А.Прокопенко поняття «освіти» розглядається як процес (особлива діяльність людини, в ході якої відбувається засвоєння різних змістів), систему (соціальна форма організації людської діяльності з передачі та засвоєння знань) та результат (індивідуальний та суспільний набуток).

Отже, поняття «освіта» можна визначити через декілька ознак: сукупність установ, що виконують освітні завдання (система освіти); передача і засвоєння соціально-культурного досвіду, а також формування здатності до його збагачення (освітній процес); установки, зна-

ння, розуміння, вміння, компетентності, здобуті під час навчальної діяльності і здатність застосовувати їх для виконання пізнавальних і практичних завдань (освіченість).

Висновки. Таким чином, сучасна філософія освітнього менеджменту базується, з одного боку, на гуманістичній і особистісно-орієнтованій парадигмі, яка пов'язана з процесом демократизації і децентралізації освіти, і з іншого, на філософії постіндустріального суспільства і глобалізації, що відображається у впровадженні ринкових механізмів у системі освіти, прагненні освітніх установ до конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг («філософія бізнесу і управління») і лібералізації системи освіти в напрямку її «комерціалізації». Зняття цього протиріччя є основним завданням концепції сучасного освітнього менеджменту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Білобровко Т. І. Кредитно – модульний курс з освітнього менеджменту: навч. посібник / Тетяна Іванівна Білобровко. - Переяслав – Хмельницький, 2008. – 76 с.
2. Гринькова М.В. Менеджмент в освіті/ М.В. Гринькова, О.Г. Штепа. - Полтава, 2003. - 73 с.
3. Корсак К. Педагогіка нового століття - шляхи розвитку й участі в побудові суспільства знань / К. Корсак // Вища освіта України - 2005. - №3. - С.21-26.
4. Красильникова Г. В. Професійна педагогіка. // Електронний ресурс:[Режим доступу: http://bookdn.com/book_303.html]
5. Прокопенко А.Л. Зміна парадигми освіти: від традиційної до особистісно-орієнтованої (соціально-філософський аспект) / А.Л. Прокопенко // Мультиверсум. Філософський альманах: [зб. наук. пр.]. - 2006. - Вип. 56. - 230-240.
6. Рябенко Є. М. Філософія освітнього менеджменту: виклики глобалізації.// Електронний ресурс:[Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2013_68/Gileya68/F54_doc.pdf]
7. Симонов В.П. Педагогический менеджмент / В.П. Симонов. - М.: Педагогическое сообщество России, 1999. - 430 с.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014

REFERENCES:

1. Bilobrovko T. I. Kredytno – modulnyi kurs z osvitnoho menedzhmentu: navch. posibnyk (Credit - a modular course on educational management). Pereiaslav – Khmelnytskyi, 2008. 76 p.
2. Hryn'kova M.V. Menedzhment v osviti (Management in Education). Poltava, 2003. 73 p.
3. Korsak K. Pedagogika novoho stolittia - shliakhy rozvytku y uchasti v pobudovi suspilstva znan (Pedagogy of the century - by developing and participating in building the knowledge society). Vysycha osvita Ukrainy. 2005. № 3. P. 21-26.
4. Krasyl'nykova H. V. Profesiina pedahohika (Professional education). Elektronnyi resurs: [Access: http://bookdn.com/book_303.html]
5. Prokopenko A.L. Zminaparyadyhmyosvity: vid tradytsiinoi do osobystisno-orientovanoi (sotsialno-filosofskyi aspekt) (Changing the education paradigm from traditional to student-centered (social and philosophical aspects)). Multiversum. Filosofskyi almanakh. 2006. Vyp. 56. P. 230-240.
6. Riabenko Ye. M. Filosofiia osvitnoho menedzhmentu: vyklyky hlobalizatsii (Philosophy of educational management: challenges of globalization). Elektronnyi resurs: [Access: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2013_68/Gileya68/F54_doc.pdf]
7. Symonov V.P. Pedagogicheskyy menedzhment (Pedagogical management). M.: Pedagogicheskoe soobshchestvo Rossyy, 1999. 430 p.

Кондратьєва Альона Василівна – науковий співробітник
Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Адреса: 49006, м. Дніпропетровськ, вул. Свердлова, 70
E-mail: K.alena_11.12@ukr.net

Kondratyeva Alena Vasylivna – researcher
Dnepropetrovsk regional institute of postgraduate pedagogical education
Address: 70, Sverdlov Str., Dnepropetrovsk, 49006
E-mail: K.alena_11.12@ukr.net